

УДК 336.7

DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2024-6-8>**Нагорний П.Д.**

кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, обліку та аудиту,
Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3569-2313>

Pavlo Nahorny

Khmelnyskyi Cooperative Trade and Economic Institute

Смаль В.В.

магістрант,
Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут
V. Smal

Khmelnyskyi Cooperative Trade and Economic Institute

ВПЛИВ СТРУКТУРИ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ

THE INFLUENCE OF THE STRUCTURE OF THE LOAN PORTFOLIO ON THE EFFICIENCY OF THE BANK'S LENDING ACTIVITIES

Анотація. Не дивлячись на активне впровадження комерційними банками нових продуктів, оснований на використанні цифрових технологій, на сьогодні основним джерелом формування банківських доходів є здійснення кредитних операцій. Саме тому, одним із головних завдань, яке на сьогодні має стояти перед банківським менеджментом, є ефективно управління його кредитним портфелем. За умов високого ступеня невизначеності на фінансовому ринку, посилення конкуренції на ринку кредитування суб'єктів малого та середнього бізнесу як основного постачальника кредитних послуг особливої актуальності набуває проблема управління банківським кредитуванням таких суб'єктів господарювання. Залишаючись основним споживачем кредитних пропозицій комерційних банків галузевий портфель, в який входить малий та середній бізнес, є визначальний як в питаннях ризиків так і доходності для кредиторів. Відповідно, формування цього портфеля, а також управління ним є суттєвим для комерційного банку. Досвід розвинутих країн світу стверджує, що малий та середній бізнес відіграє надзвичайно важливу велику роль в їхніх національних економіках, рівень його розвитку визначає економічний розвиток країни, насичення ринку якісними товарами, можливість створення нових робочих місць, тобто забезпечує вирішення багатьох економічних, соціальних та інших проблем. Саме тому, малий та середній бізнес вже тривалий час як став домінуючим сектором економіки за чисельністю та обсягами виробництва у провідних країнах світу. Кредитування для комерційного банку – це головний вид його господарської діяльності, який забезпечує йому основну частину доходу та, відповідно, прибутку. Воно відображає економічну сутність самої банківської діяльності та є однією з визначальних функцій банківської установи. На сьогодні для комерційних банків важливим є ефективно здійснювати контроль та управління кредитною діяльністю банку, а саме оцінку кредитного портфеля, адже кредитна діяльність приносить основні прибутки банківській установі. Головною метою управління кредитною діяльністю комерційного банку є підвищення її ефективності та надійності й одержання на цій основі більшої суми прибутку.

Ключові слова: кредит, кредитний портфель, доходність, ризики, ліквідність.

Abstract. Despite the active introduction by commercial banks of new products based on the use of digital technologies, today the main source of banking income is the implementation of credit operations. That is why one of the main tasks facing bank management today is the effective management of its credit portfolio. Under the conditions of a high degree of uncertainty in the financial market, increased competition in the market of lending to small and medium-sized business entities as the main provider of credit services, the problem of managing bank lending to such business entities becomes particularly relevant. The experience of the developed countries of the world states that small and medium-sized businesses play an extremely important role in their national economies, the level of its development determines the economic development of the country, the saturation of the market with quality goods, the possibility of creating new jobs, that is, it provides solutions to many economic, social and other problems. That is why, for a long time, small and medium-sized businesses have become the dominant sector of the economy in terms of number and volume of production in the leading countries of the world. Remaining the main consumer of credit offers of commercial banks, the industry portfolio, which includes small and medium-sized businesses, is decisive both in terms of risks and profitability for creditors. Accordingly, the formation of this portfolio, as well as its management, is essential for a commercial bank. Lending for a commercial bank is the main type of its economic activity, which provides it with the main part of income and, accordingly, profit. It reflects the economic essence of banking itself and is one of the defining functions of a banking institution. Today, it is important for commercial banks to effectively control and manage the bank's credit activity, namely the evaluation of the credit portfolio, because credit activity brings the main profits to the banking institution. The main goal of managing the credit activity of a commercial bank is to increase its efficiency and reliability and to obtain a larger amount of profit on this basis. The main goal of managing the credit activity of a commercial bank is to increase its efficiency and reliability and to obtain a larger amount of profit on this basis.

Keywords: loan, loan portfolio, profitability, risks, liquidity.

Постановка проблеми. На сьогодні для комерційних банків важливим є ефективно здійснювати контроль та управління кредитною діяльністю банку, адже саме кредитна діяльність приносить основні прибутки банківській установі. Кредитний портфель слугує головним джерелом банківських доходів і водночас – головним джерелом ризику під час розміщення його активів. Структура і якість кредитного портфеля значною мірою визначає стійкість банківської установи, його репутацію та фінансові результати. Оптимальний та якісний кредитний портфель забезпечують банку його ліквідність та надійність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні для комерційних банків важливим є ефективно здійснювати контроль та управління кредитною діяльністю банку, а саме оцінку кредитного портфеля, адже кредитна діяльність приносить основні прибутки банківській установі.

Головною метою управління кредитною діяльністю комерційного банку є підвищення її ефективності та надійності й одержання на цій основі більшої суми прибутку [1, с. 256].

Окремі теоретичні та практичні аспекти організації процесу управління кредитним портфелем комерційного банку в своїх працях розглядали: Бугель Ю.В., Бурлаєнко Т.І., Ворошилов Є.В., Гаряга Л.О., Глущенко С., Гулюк О.І., Демків С., Іванова С.М., Івахненко С., Карпчук Л.А., Ковальов Н.Д., Краснянська Ю., Крючко Л.С., Римар Г.О., Рошило В.І., Руда О.Л., Семенча І.Є., Сидоренко А.В., Степаненко С.В., Трач С.С., Турчик М.М., Філімонова О.Б., Шелест О.Л., Шишкіна О., та інші.

Над питаннями щодо визначення та діяльності суб'єктів малого та середнього бізнесу працювали: Балацька А., Вдовенко Л.О., Вдовенко О.С., Гевлич Л.Л., Гриненко А.Ю., Козак А.Р., Козак С.І., Мадрига Г.М., Мірошник Р.О., Міца В.В., Моїсєєва О.М., Прокоп'єва У.О., Рижакова Г.М., Руда О.Л., Ситник Н.С., Стрілець В.Ю., Турчик М.М., Черничко Т.В., Черняєва О.В., Яворський В.В. та інші.

Мета статті полягає у поглибленні дослідження діючої практики управління кредитним портфелем комерційного банку та визначення впливу на його формування суб'єктів господарювання малого та середнього бізнесу.

Поставлене завдання обумовлює необхідність вирішення наступних завдань: розглянути економічну сутність, призначення та класифікацію банківського кредитування суб'єктів господарювання; надати характеристику механізму управління кредитним портфелем комерційного банку; визначити та обґрунтувати актуальні проблеми та перспективи управління кредитним портфелем банку.

Виклад основного матеріалу. Дослідження наукової літератури дозволило зробити висновки про відсутність єдиного підходу до трактування поняття «кредитний портфель».

Довгань Ж.М. визначає кредитний портфель банку як сукупність усіх позик, наданих банком з метою одержання прибутку [1, с. 257]. Таке ж визначення пропонують Зянько В.В., Коваль Н.О. та Спіфанова І.Ю. [2, с. 67]. На думку Карпчук Л.А. кредитний портфель банку являє собою залишки коштів на балансових рахунках за короткостроковими, довгостроковими

та простроченими кредитами [3, с. 21]. Бугель Ю.В. розглядає поняття кредитного портфеля як сукупність наданих банком позичок, сформовану з метою отримання прийнятного рівня доходу та забезпечення платоспроможності банку при мінімальному рівні кредитного ризику [4, с. 68]. На нашу думку, автором найбільш повного визначення кредитного портфеля банку є Гаряга Л.О. Цей науковець стверджує, що кредитний портфель банку – це сукупність наданих банківських кредитів, класифікованих на основі різних критеріїв (розмір кредиту, ступінь ризику, термін функціонування, типи позичальників та ін.), сформованої з метою отримання відповідного рівня доходу та забезпечення платоспроможності банківської установи при прийнятному рівні кредитного ризику, що не суперечить кредитній політиці банку [5].

До заборгованості за кредитними операціями, що складають кредитний портфель банку, відносяться:

- строкові депозити, які розміщені в інших банках, та сумнівна заборгованість за ними;
- кредити, які надані іншим банкам, та сумнівна заборгованість за ними;
- кошти, надані суб'єктами підприємницької діяльності за овердрафтом, за факторинговими операціями та прострочена заборгованість за факторинговими операціями;
- кошти, надані суб'єктами підприємницької діяльності за операціями репо та інш. [6, с. 1140].

Необхідність розглядати всі кредитні операції як єдине ціле, як кредитний портфель, зумовлена потребою в оцінці дохідності, ризиковості, ліквідності не лише кожної операції, але й їх сукупності. Це дає можливість аналізувати загальну кількість кредитних операцій із клієнтами банку на певну дату та частку окремої операції в їх загальній кількості.

Кредитний портфель комерційного банку не може існувати без ефективного управління ним.

Одним із ключових моментів у діяльності будь-якого комерційного банку виступає формування його кредитного портфеля, що забезпечує йому можливість більш чіткого відпрацювання тактики та стратегії розвитку комерційного банку, його можливість кредитування клієнтів і розвитку ділової активності на ринку.

Ключові завдання формування кредитного портфеля комерційного банку розглянуті на рис. 1.

Кредитний портфель комерційного банку не може існувати без ефективного управління ним.

Під управлінням кредитним портфелем розуміють організацію діяльності банку при здійсненні кредитного процесу, яка спрямована на мінімізацію кредитного ризику [1, с. 257]. Цей процес розглядається як скоординована сукупність дій у сфері розробки та реалізації кредитної політики, організації кредитного процесу шляхом безпосереднього впливу на кредитний портфель для досягнення стратегічних цілей діяльності банку [5].

Основною метою управління кредитним портфелем банку є досягнення оптимального співвідношення між ризиком та прибутковістю, що супроводжують кредитну діяльність банку з урахування місії та стратегії розвитку банку. Тобто управління кредитним портфелем банку зводиться до мінімізації ризику та максимізації прибутку банку залежно від типу кредитної політики [5].

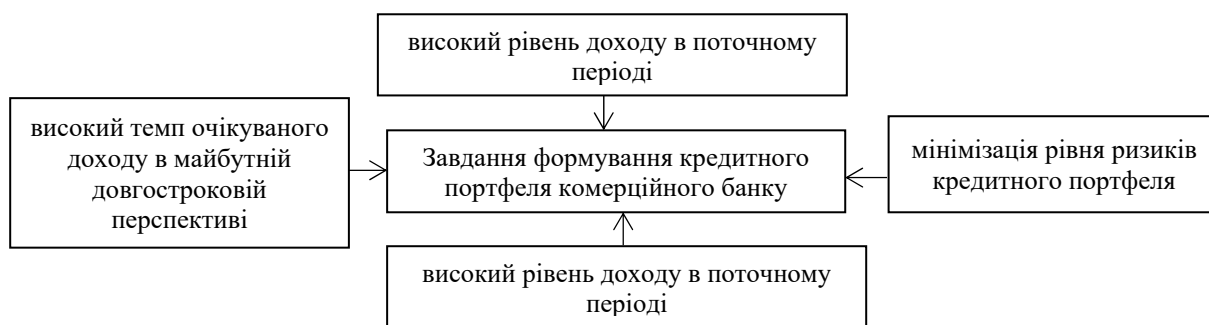

Рисунок 1 – Ключові завдання формування кредитного портфеля комерційного банку

Джерело: [6, с. 1140]

Перевагами портфельного підходу до управління кредитними операціями банку, є те, що він робить можливим:

- зниження сукупного кредитного ризику за рахунок диверсифікації кредитних вкладень і виявлення найбільш ризикованих сегментів кредитного ринку;
- встановлення меж кредитного портфеля на основі розроблених параметрів кредитної політики, визначаючи при цьому частку ресурсів банку, яку можна використовувати для надання кредиту, а також тип кредитів, які можна видавати і яку частину кредитного портфеля вони повинні займати;
- надання кредитів тільки тим клієнтам, діяльність яких відповідає допустимим параметрам ризику, які підтвержені кредитною політикою комерційного банку;
- формування портфелю позичок у такий спосіб, який дає можливість класифікувати їх на групи залежно від фінансового стану клієнтів та параметрів їхнього розвитку, що дозволяє для кожної групи встановлювати і розробляти конкретні заходи в напрямку мінімізації та запобігання кредитних ризиків;
- створення певного прогнозу щодо динаміки власного кредитного портфеля і прогнозування основних показників своєї діяльності на основі емпірич-

них даних та вжитих заходів із мінімізації кредитного ризику;

- формулювання якісного і реального аналітичного висновку про результати роботи кредитного департаменту банку, що може сприяти досягненню маркетингових успіхів в плані більш повного задоволення потреб позичальників, розширення клієнтської бази, а відтак і джерел отримання прибутку [4, с. 69–70].

Кінцевими цілями комерційного банку при управлінні кредитним портфелем є:

- одержання прибутку від позикових операцій;
- збереження ліквідності та платоспроможності банку [1, с. 257].

Базові функції управління кредитним портфелем банку поділяються на три великі групи (рис. 2).

Як засвідчує практика, успішність управління ефективністю банківських вкладень та формування ефективної структури кредитного портфеля банку багато в чому залежить від можливостей банківського менеджменту, що здійснює оптимальне формування, управління кредитним портфелем та забезпечує належну ефективність діяльності при мінімально можливому рівні ризику та отриманні максимального результату.

Отже, фінансовий механізм управління кредитним портфелем банківських установ слід розглядати як

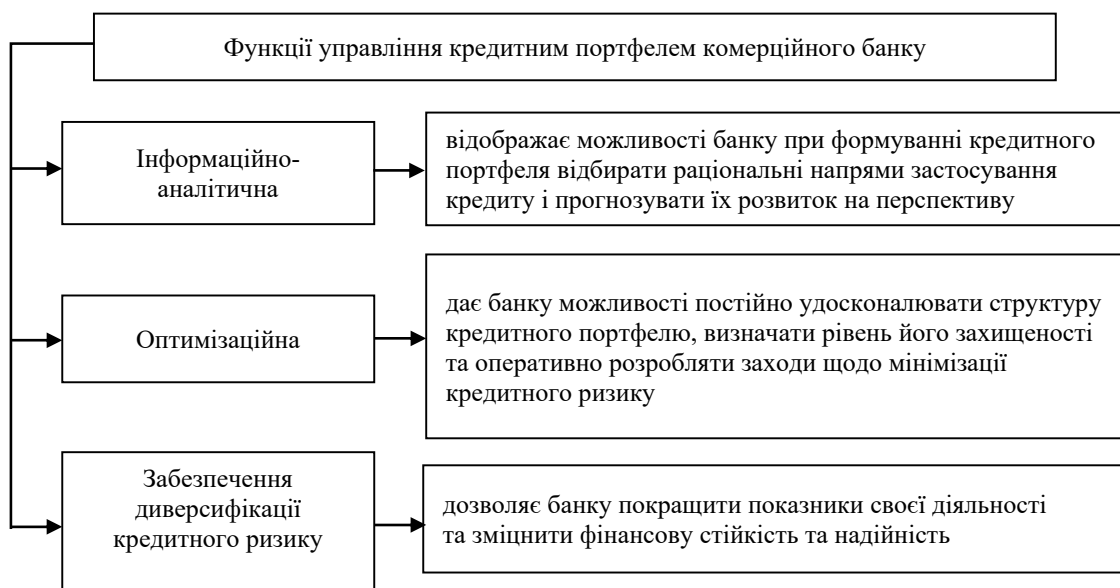

Рисунок 2 – Функції управління кредитним портфелем комерційного банку

Джерело: сформовано автором

трьохрівневу структуру: стратегічний рівень управління, тактичний та оперативний. Кожен елемент фінансового механізму є складовою частиною єдиного цілого. Вони взаємопов'язані і взаємозалежні. Разом з тим всі елементи функціонують відносно самостійно. Ця обставина викликає необхідність постійного узгодження складових фінансового механізму [7, с. 93].

Для сучасної кредитної діяльності вітчизняних комерційних банків характерним є підвищений ризик, що пояснюється впливом таких факторів:

- неконтрольована інтенсивність капіталізації виробничих відносин, що має негативні соціально-економічні наслідки;

- неадекватна структура кредитно-фінансових ринків (структура, за якої більшість кредитних установ не в змозі визначитися з власним професійним спрямуванням);

- наростаюча криза платоспроможності промислових підприємств та організацій, які є стратегічними клієнтами та позичальниками банків;

- відсутність інституційних та фінансових умов для іпотечного кредитування фізичних та юридичних осіб стримує активність стратегічних та фінансових інвесторів, які не зацікавлені в акціях «безземельних» підприємств;

- брак професійного досвіду роботи та професійної підготовки фахівців для роботи в конкурентному ринковому середовищі;

- застаріла нормативно-правова база, необхідна для регулювання.

Складність управління банківським кредитним портфелем пояснюється різноманітністю його складових, динамікою впливу зовнішнього середовища, фазою економічного циклу та загальною кон'юнктурою ринку,

де перш за все потрібно розглядати рівень платоспроможності фізичних осіб і суб'єктів господарювання [8].

Висновки. Отже, ефективність кредитної діяльності банку залежить від структури його кредитного портфеля і якості управління ним. «Кредитний портфель» як економічна категорія відтворює три ключові взаємопов'язані між собою показники банківської діяльності – дохідність, ліквідність і ризик.

Для досягнення поставленої мети при операціях кредитування у питаннях отримання запланованої дохідності, забезпечення необхідного рівня ліквідності і мінімізації ризиків активних операцій всі кредитні операції мають розглядатись як єдине ціле, як кредитний портфель. Це дає можливість аналізувати загальну кількість кредитних операцій із клієнтами банку на певну дату та частку окремої операції в їх загальній кількості, що дає можливість визначити вплив результатів окремих кредитних операцій на кінцевий результат.

Ефективне управління кредитним портфелем є обов'язковою умовою його малопроблемного гарантованого обслуговування.

Оптимальне співвідношення між ризиком та прибутковістю, що супроводжують кредитну діяльність банку з урахування його місії та стратегії, залишається основним критерієм управління кредитним портфелем банку. Тобто управління кредитним портфелем банку є мінімізація ризику та максимізація прибутку банку залежно від типу кредитної політики.

Одним із ключових моментів у діяльності будь-якого комерційного банку виступає формування його кредитного портфеля, що забезпечує йому можливість більш чіткого відпрацювання тактики та стратегії розвитку комерційного банку, його можливості кредитування клієнтів і розвитку ділової активності на ринку.

Бібліографічний список:

1. Довгань Ж.М. Менеджмент у банку: підруч. Тернопіль : Економічна думка, 2017. 512 с.
2. Зянько В.В., Коваль Н.О., Єпіфанова І.Ю. Банківський менеджмент : навч. посіб. Вінниця : ВНТУ, 2018. 126 с.
3. Карпчук Л.А. Оцінка механізму управління кредитним портфелем комерційних банків України в сучасних умовах. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2016. № 3(31). С. 21–26. URL: <https://ecj.oa.edu.ua/articles/2017/31/6.pdf> (дата звернення: 01.02.2024).
4. Бугель Ю. В. Управління кредитним портфелем комерційного банку в ринкових умовах господарювання. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. 2009. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/4764/1/%d0%94%d0%b8%d1%81%d0%b5%d1%80%d1%82%d0%b0%d1%86%d1%96%d1%8f%20%d0%91%d1%83%d0%b3%d0%b5%d0%bb%d1%8c%20.pdf> (дата звернення: 01.02.2024).
5. Гаряга Л.О. Управління кредитним портфелем у контексті реформування банківської системи України. *Ефективна економіка*. 2016. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5192> (дата звернення: 01.02.2024).
6. Крючко Л.С., Сидоренко А.В. Управління кредитним портфелем комерційного банку. *Економіка і суспільство*. 2017. № 13. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/191.pdf (дата звернення: 01.02.2024).
7. Тришак Л.С., Мацук З.А., Шийко В.І. Фінансовий механізм управління активами і пасивами банківських установ. *Облік і фінанси*. 2019. № 4 (86). С. 88–95. URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/32787/Oif_apk_2019_4_13.pdf?sequence=1 (дата звернення: 01.02.2024).
8. Степаненко С.В., Римар. ГО., Гулюк О.І. Методи вдосконалення управління кредитним портфелем банку в сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2021. № 3. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2021/90.pdf (дата звернення: 01.02.2024).

References:

1. Dovhan Zh. M. (2017) *Menedzhment u banku* [Management in bank]. Ternopil: Ekonomichna dumka.
2. Zianko V. V., Koval N. O. and Yepifanova I. Yu. (2018) *Bankivskiy menedzhment* [Banking management]. Vinnytsia: VNTU.
3. Karpchuk L. A., (2016) Evaluation of the credit portfolio management mechanism of commercial banks of Ukraine in modern conditions. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademija», Seriya «Ekononika»*, vol. 3, pp. 21–26.
4. Buhel Yu. V. (2009) Management of the credit portfolio of a commercial bank in market economic conditions. Abstract of Ph.D. dissertation, Money, finance and credit. Ternopil National University of Economics.
5. Hariaha L. O., (2016) Credit portfolio management in the context of reforming the banking system of Ukraine. *Efektivna ekonomika*, vol. 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5192> (accessed February 1, 2024).

6. Kriuchko L. S. and Sydorenko A. V. (2017) Management of the credit portfolio of a commercial bank. *Ekonomika i suspilstvo*, vol. 13, pp. 1139–1142.

7. Tryshak L. S., Matsuk Z. A. and Shyiko V. I., (2019) Financial mechanism of management of assets and liabilities of banking institutions. *Oblik i finansy*. vol. 4, pp. 88–95.

8. Stepanenko S. V., Rymar. H. O. and Huliuk O. I., (2021) Methods of improving the bank's credit portfolio management in modern conditions. *Efektivna ekonomika*, vol. 3, Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2021/90.pdf (accessed February 1, 2024).

Стаття надійшла до редакції 08.02.2024